

ȘTIINȚA ȘI EDUCAȚIA ÎN SUA ȘI REPUBLICA MOLDOVA. Analiză comparativă bazată pe experiența personală

*Academician al AȘM Isaac BERSUKER,
profesor la Universitatea Texas din Austin*

SCIENCE AND EDUCATION IN USA AND MOLDOVA. COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON PERSONAL EXPERIENCE

In a comparison of education and science in USA and Moldova the positive and negative features in the two systems are discussed. It is outlined that teaching at the Universities should be performed by scientists: universities are ranked on the "scientific atmosphere" they create for the students. The organization of scientific research in different countries has different forms, which do not affect the scientific results, provided they correspond with the international level and are funded by competition. It takes several decades to create internationally recognized scientific schools; the main such schools in Moldova were created at the Academy of Sciences, and they should be fully supported..

Introducere

– Tema prelegerii mele este inspirată de discuțiile încinse despre rolul științei pe care le-am surprins aici. De fapt, acest subiect s-a mai dezbătut și altădată, în controversă, făcându-se auzite, și atunci, și acum, voci care afirmă cum că ar trebui închisă Academia.

Aș vrea să-mi împărtășesc gândurile mele în legătură cu acest subiect, pornind de la experiența pe care o am. Iar aceasta din urmă nu-mă ră 60 de ani de activitate științifică, dintre care 40 de ani în Republica Moldova, 20 de ani în SUA.

Ce-aș vrea să menționez mai întâi de toate? Din păcate, dezbaterile declanșate comportă foarte multe elemente ale ideologiei. Evoluția științei însă nu are nimic în comun cu ideologia. Până și științele umaniste operează cu material factologic și derivă concluzii științifice deloc legate cu ideologia. Așa e firesc să fie, dar deseori, viața ne întinde curse.

În viața universitară din SUA nu există presiune ideologică. Au loc alegeri, se schimbă președinții de

țară, se succede guvernarea republicanilor cu cea a democrațiilor, în interiorul comunității științifice însă nu se produce nicio schimbare în legătură cu aceasta. Desigur că tangențial există o influență, pentru că e în firea omului să încerce să influențeze, el nu se poate detașa complet de propriile instincte. Și acestea uneori se resimt. Dar în SUA nu există o influență ideologică directă asupra științei și învățământului. Dacă cineva ar fi făcut-o, ar fi fost sancționat, și-ar pierde locul de lucru etc. Prin urmare, o influență directă nu există, știința e în afara ideologiei, aceasta o înțeleg toți.

Elemente negative în sistemul american de învățământ

Mulți dintre dvs cred că mă voi apuca să laud sistemul american și îl voi blama pe cel moldovenesc. Nici gând! Eu voi lauda elementele pozitive și le voi stigmatiza pe cele negative din ambele sisteme. Voi începe cu neajunsurile sistemului de învățământ american. Este o chestiune esențială.

Ce am în vedere? După cum se știe, educația începe la naștere. Instruirea începe de la o vârstă fragedă, din primii ani de viață a copilului. Iar o lacună mare a sistemului american de învățământ este că el introduce târziu disciplinele care sunt capabile să dezvolte gândirea abstractă la copii. În raport cu sistemul european de instruire, târziu se introduce studiul fracțiilor, elementelor de algebră etc. Școala primară americană în primii ani reduce învățământul la joacă, la distracții. În consecință, copilul se dezvoltă fără a avea destule abilități de gândire abstractă, copiii nu sunt deprinși cu muncă asiduă. Pe timpurile sistemului sovietic, bunăoară, predarea fizicii începea în clasa a șasea, pe când elevii americani, astăzi, încep a o studia în clasa a zecea. Este un mare cusur și noi îl sesizăm, când ei vin deja în auditoriile universitare.

Acad. Isaac Bersuker, prelegere publică

Eu, de regulă, la începutul cursului meu de chimie cuantică și spectroscopie le vorbesc studenților despre importanța studiilor și alte chestiuni de felul acesta. Și odată le-am spus: „Știți de ce în SUA începe cu întârziere predarea disciplinelor abstracte și copiii în primii ani de școală sunt îndemnați să învețe prin jocuri? Mamele americane prin aceasta vor să-și facă copiii fericiți”. O studentă a protestat: „De ce credeți că mamele americane nu-și doresc binele copiilor?” Doresc, dar nu întotdeauna înțeleg ce-i mai bine pentru viitorul copilului, și acolo există o subcultură pe care e greu s-o schimbi. Protestul l-am acceptat, dar faptul rămâne fapt.

În ce privește învățământul superior, la fel se atestă o deosebire între sistemul de instruire european și cel american. Relațiile dintre profesori și studenți în SUA sunt diferite de ale noastre. Acolo e mai puțin respect, bunăoară, față de profesor. Eu nu știu dacă aici s-a mai păstrat tradiția ca studenții să se ridice când profesorul intră în auditoriu. Așa ceva în America nu există. Studenții vin, dacă doresc – stau și ascultă lecția. E un mic detaliu, dar esențial, care reflectă o stare de lucruri. Privit mai în adânc acesta înseamnă că dacă plătești – cauți să obții produsul. Adică, dacă studentul plătește, el vrea să obțină în schimb un produs anume. Relațiile comportă o oarecare amprentă consumistă. Ar trebui să fie o distanță, ca în Europa, pentru că nivelul cunoștințelor este diferit. Studenții trebuie să aibă mai mult *respect* pentru profesor, să aibă *încredere* în el și această relație trebuie creată și cizelată în procesul instruirii.

Și încă un element care eu categoric aș sfătui să nu fie preluat – evaluarea profesorului de către studenți. Este o tradiție extrem de dăunătoare. De ce? Cum se întâmplă? Mai spre sfârșitul cursului printre studenți se distribuie niște formulare și ei, păstrând anonimatul, scriu tot ce cred despre profesor și îi evaluează calitățile. S-a ajuns chiar că niște persoane cu funcții decizionale dar care nu prea pricep în știință au propus ca munca profesorului să fie evaluată în baza notelor puse de studenți, logica fiind următoarea: studentul plătește bani, obține cunoștințe și evaluează calitatea acestora – a primit sau nu pentru ce a plătit?

Este un sistem neghiob de tot și voi spune de ce. Dacă de evaluat munca profesorului în baza părerilor studenților, profesorul va fi nevoit să se apere, să pună doar note bune (notele acolo se pun anul înapoi și la sfârșit se însumează). În consecință, calitatea instruirii va degrada lamentabil. Repet, este un sistem penibil – studentul nu-i în stare să evalueze obiectiv munca profesorului decât peste vreo 5-10 ani după ce va absolvi universitatea. Toți profesorii înțeleg aceasta, dar nu și cei

care sunt în drept să ia decizii de a schimba o tradiție atât de vicioasă.

Apare însă o altă dilemă. Deseori sunt întrebat: sistemul de instruire are neajunsuri, lacune serioase, studenții sunt rău pregătiți, la intrare în universitate dau dovadă de cunoștințe slabe la matematică pentru că încep târziu să învețe disciplinele abstracte. De ce dar pe acest fundal știința americană este în fruntea tuturor? Cum se întâmplă? Noi chiar, un grup de savanți, am vrut să scriem despre lacunele sistemului american de învățământ. Am fost tratați însă cu neglijență, pentru că americanii sunt pragmatici: ”La noi totul e bine, știința e cea mai performantă, de ce să schimbăm ceva?”

Dar, într-adevăr, cum se explică acest paradox? Explicația e destul de simplă. În SUA are loc o instruire în masă, atât la școală, cât și la universitate, urmata de o selectare generală. Nu-mi amintesc exact, dar aproximativ 60 la sută din absolvenții școlilor se înmatriculează în universități. Un număr imens. Universitatea în care lucrez are 50 mii de studenți, 10 mii de doctoranzi și 24 mii de profesori și personal auxiliar. Iar numărul colosal de studenți mai înseamnă și prima treaptă de triere. Dintre ei, cei mai buni se vor duce la doctoratură. Deja selectarea se va face acolo. Astfel că până și având un sistem defectuos veți obține o selecție perfectă. Iar a doua premisă constă în atragerea studenților și cercetătorilor străini. Și ambele aceste procese au caracter de masă, decurg în proporții de masă.

Iar în ce privește doctorantura, americanii, bunăoară, se detașează de asemenea specialități precum chimia teoretică și computațională. Ei au multe alte oportunități – medicina, dreptul, economia, farmaceutica, businessul. La facultatea de chimie, să zicem, avem doctoranzi, dar toți sunt străini – chinezi, induși, inițial erau mulți din spațiul ex-sovietic, însă nu și americani. Ulterior acești studenți exemplari rămân și are loc o triere foarte dură. Dacă veți analiza contingentul laureaților Premiului Nobel, veți vedea că foarte mulți dintre ei provin din Europa. Este clar, deci, cum acest proces contribuie la caracterul primordial al științei americane. SUA are pârgii ca să atragă talentele. Din fostul meu laborator la AȘM din Chișinău 15 persoane lucrează în diferite țări ale lumii, inclusiv 7 în SUA.

Rolul științei în învățământul superior

Dar să trecem de la calitățile negative ale educației în SUA la problemele din Republica Moldova. Să vorbim despre rolul științei în educație în general aici, în Moldova. Este o problemă extrem de serioasă, de aceea vreau s-o iau de la fundament.

Ce este educația? Acum 100 de ani fizicianul german Von Laue a spus: ”Educația este ceea ce ră-

mâne după ce tot ce ai învățat s-a uitat”. În realitate unii consideră că educația este ceva primitiv: că profesorii le pun la dispoziția studenților o sumă de cunoștințe, iar studenții preiau aceste cunoștințe și devin astfel oameni instruiți.

Este o părere absolut greșită. Mulți vor uita niște cunoștințe concrete – poate că pe viitor unele cunoștințe le vor fi utile, altele, ba. Nu aceasta contează. Nu în aceasta constă educația. Educația este ceea ce rămâne după ce tot ce ai învățat s-a uitat. Dar ce rămâne? Rămân niște chestiuni extrem de importante, așa numitele (în chimie) ”rămășițe uscate”. În primul rând, rămâne *modul științific de gândire*, acesta fiind un factor deosebit de important pentru viață, pentru lucru, oricare lucru. Există și alte moduri de gândire, de exemplu, religios, care e și cel mai răspândit. În ce constă deosebirea dintre modul de gândire științific și cel religios? Modul de gândire științific presupune că totul trebuie dovedit, iar modul de gândire religios nu solicită dovezi, trebuie să crezi. Este o deosebire esențială. În SUA sunt foarte mulți oameni credincioși, mai ales în statul Texas. Religia oferă libertate – poți să te ocupi de știință chiar dacă ești religios. Dar sfatul meu studenților este: țineți aceste ambele fundamente în sacoșe diferite, nu le amestecați, pentru că nu-i posibil, ele-s absolut diferite. Și dacă ai o educație bună, ai și un mod adecvat de gândire.

A doua consecință a educației sunt *abilitățile speciale de a rezolva problemele*. Educația nu-ți sugerează cum să-ți rezolvi problemele specifice. Dar vei obține abilități generale și ulterior vei putea rezolva diverse probleme. Mai departe, educația îți va da o *viziune amplă asupra lumii*. Dacă vei avea o viziune largă asupra lumii și a vieții, vei privi la lucruri altfel decât oamenii neinstruiți. Și ultima chestiune, deosebit de importantă acum, în epoca globalizării – dragostea *pentru inovări și descoperiri*. Acestea sunt chestiuni extrem de importante.

Cine îi va putea *educa* pe studenți într-o asemenea formulă? Aceasta o poate face doar omul care el înșiși se ocupă de știință. Dacă el nu se ocupă de știință, nu are un mod de a gândi științific, cum ar putea să instruiască studenții într-o asemenea manieră? Cred că aceasta-i imposibil. Dacă intrați în esența fenomenului învățământului, altfel veți aborda problema selecției cadrelor pentru învățământ. În SUA, numai cercetătorul are dreptul să le predea studenților. Dacă persoana nu se ocupă de știință, el nu poate aplica la concurs nicăieri! Savanții trebuie să predea și doar savanții!

Acum, despre note. Vorbisem deja despre acest sistem nerozesc când studentul evaluează profesorul. Un student, aflat la început de cale, ce ar putea el ști despre aceste minunate ”rămășițe uscate” care

determină nivelul de instruire, ce poate el evalua? Nimic. O va putea face peste 5, peste 10 ani, când va acumula ceea ce numim educație.

Există însă un mecanism verificat de evaluare a muncii profesorului. La nivel global există azi un set de semne prin care se evaluează o universitate și locul ei în rețeaua internațională a instituțiilor de învățământ. Printre aceste semne nu am văzut niciunul care sa specifice că lectorul predă frumos (forma predării contează mai mult în școala primară și cea medie decât în Universitate). Sunt alte semne – ce fel de studenți absolvesc, ce fel de doctoranzi sunt, ce fel de publicații științifice, monografiile se editează, ce conferințe au loc, în general atmosfera științifică în procesul instruirii.

Din experiența mea personală am să vă dau niște exemple. Am publicat un articol într-o revistă de chimie (*Chemical Reviews*) care este evaluată cu factorul 28 (de regulă, factorul edițiilor chimice ordinare variază între 3 și 5). Universitatea din Cambridge, Marea Britanie, m-a solicitat să scriu o monografie în baza acestui articol. Eu am scris-o, monografia a fost publicată în 2006. Chiar atunci, ziarul londonez *London Times* a publicat lista universităților pe gradație: universitatea din Austin a ieșit pe locul 15 în lume (în alte gradații din SUA Universitatea ocupa locul 9-10), și mi s-a comunicat că monografia mea a jucat un anumit rol pentru a se plasa pe un loc atât de onorabil.

În legătură cu această carte mi s-a întâmplat ceva interesant. Sistemele de editare în SUA și-n Marea Britanie se deosebesc. În SUA se publică un tiraj nelimitat de monografii. Cât n-ai cumpăra, va fi și de rămas. Ei au grijă ca oricând să poți reedita o lucrare. În Marea Britanie, nu. Ca și în sistemul sovietic, experții în materie de editare calculează preventiv tirajul care ulterior se pune în vânzare. Iar cu monografia mea s-a întâmplat un caz aparte. Ea s-a vândut rapid și atunci au început să-mi vină scrisori – unde se poate procura? Eu mă adresez la editori, le spun că nu au respectat acordul care stipula că eu scriu monografia și ei pregătesc tirajul pentru vânzare. O ediție nouă costă foarte scump, dar eu am ieșit învingător, fiind nevoit să mă adresez, după lungi discuții, la Președintele universității din Cambridge. Și a fost tipărită o nouă ediție, o copie exactă. Dar pentru că această carte a lipsit din vânzare, costul ei a crescut, și pe Internet, la vânzări personale *Amazon.com*, prețul cărții a ajuns la 1054 dolari. Amuzant, nu-i așa?!

Un alt exemplu curios. Universitatea Stanford ocupă primul loc în lume în domeniul biologiei moleculare. Primul loc printre universități, dar iată cum se predă acolo. O știu în detalii pentru că nepotul meu al treilea an la rând face doctorantura în dome-

niul biologiei moleculare la această universitate. El spune că în raport cu sistemul ex-sovietic se predă oribil. Profesorul vine, vorbește destul de nepăsător despre legitățile principale și nu predă materialul concret necesar pentru examen. El le dă idei generale, îndrumări, și consideră că studenții trebuie singuri să învețe din cărți ce au de învățat. Adică se evaluează universitatea nu după calitatea predării, ci cu totul după altceva: după atmosfera științifică pe care o creează profesorii; după scânteile inspirației pe care ei le transmit studenților, după dragostea pentru inovări și descoperiri pe care o promovează, precum și modul de a gândi științific – iată ce este primordial în procesul învățământului și de ce știința este atât de importantă.

Am să vă povestesc despre o discuție aprigă din Texas, privind știința și educația, care s-a declanșat în ianuarie-martie curent, și anume, cum sunt dirijate aceste domenii. Cum este dirijată viața universitară, universitatea noastră, bunăoară, care este foarte mare, dar și alte universități? Există un consiliu pentru învățământul superior, membrii căruia sunt numiți de guvernator. Acest consiliu aprobă finanțările etc. Guvernatorul, evident, va numi în acest consiliu oameni pe potriva sa. Iar în SUA sunt prețuiți oamenii întreprinzători, businessmeni. Așa s-a întâmplat în statul nostru – guvernatorul este omul businessului. Iar businessmenii, în raport cu Universitatea, consideră că ar putea face ordine acolo, un fel de ordine de tipul marketingului. Care nu se potrivește universității, dar ei nu înțeleg aceasta.

Și iată din partea lor au parvenit niște propuneri absolut inacceptabile. În primul rând, s-a propus, pentru a face economii, să fie despărțite instruirea și cercetarea pentru a le finanța separat, și finanțarea de la buget să fie direcționată numai pentru instruire. Chiar a fost și o propunere cu totul stupidă ca să fie plătit suplimentar profesorul reieșind din notele studentului. Mai departe. Însuși guvernatorul a propus să se reducă costul învățământului studentului la 10 mii de dolari pentru întreg cursul, prin redirecționarea parțială a instruirii spre internet. (În realitate, internetul se folosește deja pe larg în procesul de predare, cuprinzând toate modalitățile de comunicare cu studenții în afara lecțiilor – teme pentru acasă, consultații, rezolvarea problemelor, examenele etc.) Apoi tot el a propus în fiecare an de mărit cu 10 la sută numărul de absolvenți (fără creșterea infrastructurii). Din punct de vedere al celor spuse până acum, niciuna din aceste propuneri nu are sens dacă se ia în seamă caracterul indisolubil al științei și instruirii, precum și rolul științei în educație.

Nicio propunere din acestea n-a fost acceptată, toate au fost categoric refuzate. Mass-media a jucat un rol esențial în discuția dată. Mai mult decât

atât. A intervenit Asociația profesorilor americani, oamenii care fac afaceri în învățământ, foștii absolvenți ai universităților deveniți bogați (donatorii). Aceste propuneri n-au trecut. În plus, consiliul a decis disponibilizarea unor consultanți și a luat decizia – consiliul nu trebuie să se ocupe de monitorizarea universităților și a științei. Este treaba savanților care dispun de mecanisme interne. Această discuție acută a durat mult timp și a învins definitiv punctul de vedere progresiv.

Am anumite sugestii în privința rolului științei în instruirea studenților la universitățile republicii. De ce, de exemplu, universitățile n-ar semna un acord cu instituțiile Academiei ca membrii acesteia să predea periodic în universități? Există și alte variante. O alta chestiune – în universitățile americane sunt câteva seminare permanente și fiecare săptămână vin renumiți savanți de pretutindeni să țină prelegeri. Sunt seminare la chimia fizică, la chimia organică și anorganică, la nanotehnologii etc. Se acordă o atenție imensă acestei chestiuni. În consecință, studentul obține un volum colosal de informație de calitate. Și nu din reviste și cărți, ci informație vie. Îmi amintesc, de exemplu, prelegerea lui Edward Teller („tatăl” bombei nucleare americane). El avea peste 90 de ani și vorbea niște lucruri uimitoare despre care nu veți citi nicăieri. Relata niște nuanțe nemaiauzite, de exemplu, despre relația guvern-știință. Acela, desigur, a fost un caz ieșit din comun, dar e o regulă să inviți laureații Premiului Nobel și alți savanți renumiți. Iată de ce au nevoie universitățile: ca studentul să se scalde într-o atmosferă științifică permanent! Eu nu sunt laureat al Premiului Nobel, am însă rezultate care sunt prețuite de experți la nivel internațional, am vizitat Moldova de mai multe ori, dar niciodată n-am fost invitat la Universitatea de Stat cu o lecție în fața studenților.

Desigur, sunt multe alte chestiuni contradictorii în Moldova. Și una din acestea este volumul de lecții pe care trebuie să le țină profesorul. Nu e corect să i se dea profesorului mii de ore pe an. În SUA norma didactică maximă e 3 cursuri, 9 ore în săptămână (și zero în timpul inter-semestrial), restul timpului acesta se ocupă de știință. Sunt și chestiuni financiare grave aici, pentru care, iarăși, trebuie căutate soluții.

Dezvoltarea științei în Republica Moldova: Academia sau universitățile?

Intenționat am formulat această întrebare într-o manieră provocatoare, în spiritul tentativelor de a contrapune cele două instituții ale științei. Răspunsul corect, pe care-l presupune întrebarea, este nu *sau*, ci *și*: **Academia și universitățile**. După idee, aceste două izvoare ale științei și cadrelor științifice trebuie

să conlucreze strâns. Din păcate, aceasta se întâmplă într-o măsură mai mică în republică. Mai mult decât atât, se aud voci care propun ca Academia să fie închisă iar cercetările să fie transferate în universități, chipurile, prin analogie cu statele occidentale.

Astăzi în lume nu se mai discută dacă știința fundamentală trebuie sau nu finanțată de la bugetul țării: știința constituie baza progresului tehnico-științific, izvor al inovării, prestigiul țării și sursă de inspirație pentru popor – fără știință nu poate exista nicio țară dezvoltată sau în curs de dezvoltare. Academia și universitățile se deosebesc doar prin *forma de organizare a științei*.

Aceste forme sunt diferite în diferite țări, ele s-au constituit istoric și depind de tradițiile culturale ale poporului. Potrivit celor afirmate anterior, în universități știința se promovează ca parte integrantă a instruirii. Dar pe lângă componentul instructiv și educativ pe care-l comportă, știința se dezvoltă în centre științifice speciale finanțate de la buget, care în diferite țări au diverse forme și denumiri. În spațiul ex-sovietic știința se dezvoltă, în principal, în instituțiile academiilor de științe. Sub altă denumire o asemenea formă de organizare a științei există în diferite țări: în Germania ea se numește Max Planck Institut, care are instituții științifice similare Academiei de Științe. În Franța, Italia, Spania etc. știința bugetară se finanțează dintr-un centru unic (CNRS), dar centrele sale științifice, în mod preferențial, sunt ținute pe lângă universități (ele însă se finanțează separat de educație).

În SUA, știința fundamentală la fel se finanțează de la buget dintr-un centru unic (NIH pentru biologie și medicină și NSF pentru restul științelor; există, de asemenea, finanțarea diferitor proiecte de către ministere). Asemenea proiecte științifice se realizează atât în universități, cât și în instituțiile speciale asemănătoare cu cele ale AȘM. În unele țări (SUA, Franța etc.) activează comunități ale savanților valoroși numite Academii de Științe. Ele nu dispun de instituții proprii, nu sunt finanțate de la buget, dar se bucură de autoritate în țară și exercită funcții consultative. *Aceste Academii în niciun caz nu trebuie comparate cu Academiile care activează ca instituții științifice*, deși ultimele înglobează și funcțiile Academiei ca for al savanților importanți.

După cum se vede, formele de organizare a științei oarecum se deosebesc în diferite țări, dar scopul principal rămâne același – producerea cunoștințelor și aplicarea lor. Cu toate acestea, nu se observă nicio dependență dintre calitatea cercetării și forma organizării ei: orice formă este bună dacă nivelul științei este competitiv la scară internațională.

În Moldova dezvoltarea științei s-a constitu-

it astfel că ea "a crescut" în instituțiile Academiei de Științe. Este util în acest sens să descifrăm, ce înseamnă pentru știință că "s-a constituit istoric". Știința se dezvoltă ca un organism viu: fiecare echipă științifică, fiecare direcție științifică după naștere crește încetul cu încetul, cu timpul se fortifică, se maturizează, își câștigă o poziție în lume și devine școală științifică. Pentru aceasta e nevoie de minimum 15-20 de ani, uneori și de jumătate de secol. Să distrugi asemenea școli poți repede – prin a întrerupe finanțarea, dar pentru revigorarea lor iarăși va trebui jumătate de secol! În acest sens, îndemnul unor demnitari de a închide Academia de Științe a Moldovei și a finanța doar știința din universități este un sacrilegiu. Aceasta ar însemna distrugerea școlilor științifice care s-au creat timp de jumătate de secol. Eu am dăruit acestei Academii cei mai frumoși ani din viața mea și sunt revoltat să aud asemenea sugestii!

Obiecții serioase privind dezvoltarea științei în republică trebuie făcute nu față de forma organizării ei (Academia sau universitățile), ci la conținutul ei. La finanțarea științei fundamentale urmează să fie respectate două cerințe esențiale: (1) lucrările trebuie să corespundă nivelului internațional al cunoștințelor în domeniul abordat și (2) finanțarea trebuie să se facă în bază de concurs.

AȘM are anumite succese în acest domeniu, dar nu e suficient. Nivelul internațional al cercetărilor fundamentale, de regulă, se asigură prin publicarea în reviste internaționale, în care articolele sunt recenzate de cei mai mari experți în domeniu. O asemenea recenzare nu numai că permite a evalua nivelul lucrării, ci de multe ori conduce la îmbunătățirea ei (cunosc acest fapt din propria experiență de recenzent). AȘM produce un volum mare de producție editorială în formă de cărți și broșuri care nu trec filiera recenzării internaționale, iar anume pe această cale poate fi ridicată calitatea cercetării la un nivel nou. Reieșind din aceleași argumente, trebuie de obținut ca revistele editate de AȘM să ofere variante rezumative în revistele internaționale de profil, de exemplu, în cele editate de Thomson Reuter (Web of Knowledge).

Observațiile similare vizând nivelul internațional sunt valabile și în ce privește concursul pentru finanțarea cercetărilor fundamentale: în condițiile Moldovei, unde alegerea recenzenților anonimi este extrem de limitată, concursul trebuie să aibă caracter internațional.

Mi-am consumat timpul rezervat, Vă mulțumesc pentru atenție!

Prelegere publică ținută la AȘM, 2 iunie 2011